

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II.

БЕОГРАД, 22. ФЕБРУАРА 1930.

БРОЈ 8

Садржај:

„Драва“ а. д. за производњу жижица — Осијек
Славонска аграрна штедионица д. д. — Осијек
Посавска штедионица д. д. — Сисак
Хрватски опћи вјересијски завод д. д. — Загреб
Индустријска кредитна банка а. д. — Београд

„ДРАВА“. А. Д. ЗА ПРОИЗВОДЊУ ЖИЖИЦА, ОСИЈЕК

Ако је стабилност цена идеал произвођача, ако је искључење коњуиктурног кретања производње и цена идеално стање, онда је „Драва“ у томе положају. Код ње је искључена свака коњуиктурна цена из простог разлога, што целокупну своју производњу продаје једном једином купцу — по напред утврђеној цени. Тај је купац била раније Монополска Управа, а данас је „друштво за продају жижица а. д.“ Међутим баш је с акцијама „Драве“ за последње три године вођена необуздана спекулација. Једна акција „Драве“ гласи на 50 динара; међутим курс те акције дослизао је једно време висину од 600 динара, — а доста дуго времена држао се на курсу од 500. Данас пак осцилира око 300 динара — премда је велико питање, да ли ће остати на истој висини, или је то само једна етапа у кретању од максималне висине од 600 динара. Изгледа невероватно, да је могла спекулација да се докопа акција једног подuzeћа потпуно стабилизираног. Али се то објашњава борбом око већине. Данас већину тих акција има у рукама Шведски Траст. Како је велики део акција тог подuzeћа био у рукама његовог оснивача г. Рајзнера, то је врло вероватно, да је Шведски траст један део тих акција плаћао врло скупо. То је морало бити онда, кад је већ имао знатну количину у својим рукама и кад је требао да заокругли број. Акције „Драве“ котирају се у Прагу и Загребу, а целокупна та хоса изведена је у Прагу. Ми не верујемо, да су у тој хоси учествовали и *outsider-и* т.ј., да су ти папири купљени од трећих лица, баш онда, кад је била хоса. Хоса је дошла као природна последица једног систематског куповања.

Кад се има у виду да „Драва“ дели дивиденду од 14 динара по акцији, онда је очигледно, да је и данашњи курс од 300 динара превисок и да је укамаћење недовољно, с обзиром на текући каматњак у нашој земљи.

Биланс за четири последње године пружа следећу слику:

Активна	1929	1928	1927	1926
Инвестиције	16.058	16.088	15.992	11.398
Ефекти	1.312	1.184	1.158	1.158
Дужници	12.628	16.640	10.065	7.945
Благајна	99	26	28	97
Залихе робе и матер.	1.312	1.202	1.251	1.701
Пасива				
Главница	11.250	11.250	11.250	7.500
Резерва	3.711	3.587	3.587	5.045

Резерва валоризације	1.957	1.957	1.197	—
Амортизациони фонд	10.100	8.700	7.300	5.900
Вјеровници	1.367	1.297	1.117	1.689
Добитак	2.959	3.156	3.153	3.038

И на билансу „Драве“ оцртава се јасно стабилитет њене произвођачке и продајне ситуације. Биланс за 1929. годину не показује никакве важније промене према билансу из претпрошле године. Инвестиције су порасле од 11,3 мил. дин. 1926. на 16 милиона 1929. године у главноме услед валоризације. Позиција дужници развија се неравномерно: скакала је од 1926. до 1928. године кад је ишла на 16,6 милиона — затим је пала на 12,6 милиона 1929. године. Кад се зна, да друштво продаје робу искључиво једном купцу, онда је та позиција јасна без икаквог коментара.

Главница износи за последње три године 11,250 милиона динара, резерве износе у току 1929. године 15,6 милиона динара и у порасту су према предходној години за скоро милион динара. Нарочито јако напредује фонд за амортизацију. Као што видимо, резерве су велике колико и инвестиције. Према томе излази да резерве покривају инвестиције, а да целокупна главница служи као обртни капитал. Тако имамо појаву код „Драве“ да у пркос дужницима од 12¹/₂ милиона динара друштво не дугује више од 1,3 милиона динара. Значи да је друштво из сопствених средстава створило и обртни капитал. и да само једну малу диференцију узима од поверилаца.

Зарада у 1929. години износи 2,95 милиона динара и нешто је мања од ове у претпрошлој години, кад је износила 3,15 милиона динара. То је вероватно услед повећања трошкова, пошто велике промене у добити не може бити услед стабилности продукције и цена.

„Драва“ је сретна да припада једном од највећих финансиских концерна у Европи, концерну Шведског траста у Штокхолму.

„Драва“ је основана 1856. године од фамилије Рајснер. Она је радила са много успеха као појединачна фирма до 1909. године, кад је претворена у акционарско друштво. И после тога она је била под искључивим утицајем породице Рајснер; њезин спиритус ректор све до данашњих дана је г. Адам Рајснер. На годишњој скупштини, одржаној 21. тек. месеца, г. Рајснер дао је оставку на свој положај председника и члана управног одбора, јер се после дугогодишњег напорног и веома успешног рада повлачи у миран живот, као врло богат човек. Управа и чиновници приредили су г. Рајснеру сјајан банкет. У управни одбор ушао је г. Милан Рихтер, директор друштва за продају жижица, из Београда.

СЛАВОНСКА АГРАРНА ШТЕДИОНИЦА Д. Д. ОСИЈЕК

Прошле године, у пословању Славонске Аграрне Штедионице није било битних промена. Укупни износ биланса концем 1929. године не разликује се много од укупног износа биланса концем 1928.

Привредне прилике Осиека и околине нису баш најповољније и то се осећа на сваком кораку. Процес индустријализације није настављен у оној мери, као што се то очекивало. Она индустријска предузећа, која постоје, сва су скоро још од пре рата. Док су многи градови умели да привуку нова индустријска предузећа, Осиек је стагнирао. Тек пре неколико дана градско заступство донело је закључак о олакшицама, које се имају давати индустријалним предузећима која се мисле етаблирати у Осиеку. Мора се признати да су те олакшице знатне. Од бесплатног давања земљишта, давање електричне струје уз цену коштања па до опраштања градских дација. Сад би тај закључак имала потврдити банска управа, па да ступи на снагу.

Подизање индустрије могло би Осиеку дати новог живота. Административно је изгубио, јер се укидањем области иселило око 200 чиновника. А док је раније Славонија морала ходочастити у Осиек по разна решења, сад мора и сам Осиек да иде у Загреб.

За домаће заводе Осиека потешкоћа развитка лежи и у томе, што загребачке велетанке подржавају тамо своје филијале. Ту је филијала Прве хрватске штедионице, ту Унион банке те коначно Југобанке, која је раније имала чак и своју централу. Славонска аграрна штедионица има главно залеђе у Јадранско-подунавској банци.

Биланса за четири последње године пружа следећу слику :

Актива	1929	1928	1927	1926
Благајна и девизе	665	782	766	1.336
Менице и девизе	12.585	10.205	7.998	8.636
Дужници	8.891	10.188	8.575	11.897
Хипотеке	73	214	232	290
Ефекти	114	111	151	720
Губитак	—	—	—	200
Пасива :				
Главница	5.000	5.000	5.000	5.000
Резерва	3.923	3.879	3.849	4.050
Улошци	11.268	11.300	8.141	10.933
Веровници	1.521	772	406	2.795
Добитак	551	436	287	—
Укупна биланса	22.903	22.081	18.352	23.258

Улошци су за неких 30.000 мањи него концем 1928 ; а веровници су порасли за три четврти милиона динара. По томе поверена средства била су јача за 700 хиљада динара.

Менице су у знатном порасту. Изгледа да је општа карактеристика банковних биланса у години 1929. знатан пораст ескомпта меница. Има ту и много меница које се пролонгирају. Многи менични одношаји код нас сличе контокорентном одношају. Узимају се менице, јер је код спора процедура са меницом много једноставнија него код контокорента. А поред тога код менице има обично и жираната, па је према томе материјална сигурност много већа.

Дужници су опет мањи. То би могло бити и ради тога, што је један део контокорентних дуговања из једног или другог разлога претворен у меничну обавезу.

Хипотеке бивају све мање и мање. Изгледа да се нове не подељују а већ постојеће уносе. Код ефекта у прошлој години нема никакве битне промене.

Чисти добитак је у прошлој години знатно већи. Године 1926. имали смо губитак од 200 хиљада. Године 1927. добитак је износио 287 хиљада. У години 1928. добитак је био 436 хиљада а прошле године 551 милион. Дакле крешчендо. Данас већ добитак износи 11% деониичке главнице. То омогућује и исплату веће дивиденде.

Рачун губитка и добитка изгледа овако :

Добитак	1929	1928	1927	1926
Камати	669	577	545	694
Провидба	519	488	393	745
Губитак :				
Порези	243	88	82	1.049
Трошкови	395	544	565	638
Добитак	551	436	287	—

Како видимо знатан је пораст на каматама и провидби. Како обим послова није био много већи — менице су порасле, али је отпао контокорент, значи да је завод прошле године могао зарачунавати веће камате. И стварно смо прошле године имали нешто напетије новчано тржиште.

Код издатака знатно су порасли порези а опали трошкови, што је веома повољно.

ПОСАВСКА ШТЕДИОНИЦА Д. Д., СИСАК

Међу локалним новчаним заводима савске бановине, Посавска штедионица у Сиску несумњиво заузима једно од првих места. Поверење које она ужива најбоље се одражује у знатном порасту уложака. Локални новчани заводи у западним деловима наше државе, немају велике улошке из једноставног разлога, што се у сваком већем месту налази филијала једне загребачке или љубљанске банке, а улагачи радије поверавају своје улошке великим заводима макар и уз нижи каматњак, него локалним установама. Поред тога, у западним крајевима постоје у знатној мери комуналне штедионице, које не дозвољавају већи развитак мањих приватних банака и штедионица. Међутим како ћемо видети, Посавској штедионици успело је, специјално у последње време, да привуче знатне улошке.

Скоро редовне поплаве Саве, онемогућују у Посавини интензивну аграрну продукцију. А од подводног терена пати и стока те квалитет није као у крајевима око Бјеловара, Ђурђевца и Новиграда. Ради тога и сељак у Посавини доста је сиромашан. Са друге стране у том се крају у последње време, особито у самом Сиску и његовом предграђу, Цапрагу, развија се све више индустрија. Ту је Теслић подигао своје творнице, ту је рафинерија петролеја Англо-југословенског друштва те нека друга предузећа. Услед индустријализације и привредне прилике Сиска битно се побољшавају. Да је прошла година у том крају била добра, види се најбоље по рекордном порасту уложака. Да су улошци и код других завода напредовали као прошле године код Посавске штедионице, формирање нашег националног капитала ишло би једним завидно брзим темпом.

Председник завода је познати индустријалац жесте и ликера г. Петар Теслић а у управи су јачи привредници Сиска. Завод је основан године 1897. Диониичка главница износила је 100.000 круна. У години 1909. после реорганизације и издавања приоритетних дионица главница је износила 510.000 круна. Године 1919. главница је најпре повишена на милион а онда на милион и по круна. Године 1920. диониичка главница повишена је на 2 милиона динара.

Биланса за четири последње године даје следећу слику :

Активна	1929	1928	1927	1926
Благајна	638	498	496	562
Новчани заводи	186	29	618	—
Менице	15.546	10.004	6.756	6.228
Дужници	7.991	5.884	5.240	5.857
Некретнине	180	180	180	180
Ефекти	25	99	108	112
Пасива :				
Главница	2.000	2.000	2.000	2.000
Резерва	760	730	700	670
Улошци	15.049	10.921	10.056	9.580
Разно	332	395	2	120
Текући рачуни	2.314	1.136	—	—
Реесконт	3.475	928	—	—
Добитак	297	298	291	293
Укупна биланса	24.567	16.696	13.400	13.864

Улошци су порасли од 10.9 милиона на 15 милиона или за 40%. Држимо да ни један наш средњи новчани завод није у години 1929, која није била тако одлична, могао забележити толико знатан пораст уложака. Од године 1926 до 1927 пораст уложака износи само пола милиона динара. Од 1927 до 1928 пораст не износи нити један милион док је прошле године пораст од преко 4 милиона динара. И текући рачуни — пасивни — порасли су доста знатно. Скупа са улошцима, пораст је од преко 5 милиона динара.

Са друге стране и пораст ескомптираних меница већма је знатан. Он у прошлој години износи 15.5 милиона према 10 у години 1928. Поред тога и дужници су порасли за преко 2 милиона динара. Како видимо у години 1929 пласирано је 7 милиона више него године 1928. Како пораст уложака и текућих рачуна износи само 5 милиона, морало се је потражити нова средства. И та средства нађена су у реескомпту једног дела меница. Те менице нису можда ескомптиране код Народне Банке, јер мањи новчани заводи у западним крајевима државе немају реесконтног кредита код Народне Банке. Пре рата провинцијални новчани заводи у Хрватској и Славонији добар део својих меница реесконттирали су код загребачких, пештанских и бечких банака. После рата ти су послови били замрли. Великим новчаним заводима није конвенирао реесконт меница мањих завода, јер су трговина и индустрија уз високи каматњак апсорбирали сва средства. Последње две године почињу већи заводи поновно да реесконттирају менице мањих новчаних завода провинције. У првом реду то раде велики заводи у западним крајевима. А обзиром на рење којега ужива Посавска штедионица, она може лако реесконттирати део својих меница. Тиме јој се даје могућност да есконттира далеко више меница него што је то био случај, док је за ескомпт меница могла употребити само своја властита средства, у првом реду улошке.

Већом ликвидношћу новчаног тржишта велики заводи поново долазе у могућност да финансирају провинцијалне заводе и то у првом реду реесконттирањем њихових меница. На тај начин средства великих банака осете се и у крајевима где нема њихових филијала. Само наравно, да је такав ескомпт по сељака, малог трговца и обртника много скупији него што би био, да је у месту филијала једног великог завода и да она реесконттира меницу.

Ако пак нашим великим банкама успе да по извршењу валутне реформе дођу до већих иноземних краткорочних кредита, моћи ће они да у реесконт меница мањих завода

пласирају силне милионе динара, тако да би на концу и село могло осетити благодети тог прилива страних кредита.

ХРВАТСКИ ОПШТИ ВЈЕРЕСИЈСКИ ЗАВОД Д. Д., ЗАГРЕБ

Хрватски општи вересијски завод је афилијација Прве хрватске штедионице; у његовом равнатељству седе водећи функционери Прашштедионице, тако да имају тачан преглед развијања пословања као и учествовање у доношењу одлука.

Изгледа на први поглед, да нема смисла да један велики завод подржаје афилијације у месту свога седишта.

А ипак у Загребу скоро сваки водећи завод има и своју афилијацију. У првом реду због тога, што се велики заводи не могу бавити ситним пословима. Њихова организација пословања није удешена за ескомпт ситних обртничких меница или чак и непословних људи. Поред учествовања у дионичкој главници та се афилијација највише одразује у томе, да велики заводи преузимају у реескомпт менице, које такви мањи заводи ескомптирају.

Хрватски општи вересијски завод настао је у главном из новиградске штедионице. Године 1919. када су ударени темељи јачег развитка, дионичка главница износила је 5 милиона круна. Повишење дионичке главнице до данашњих 10 милиона динара услиједило је у више серија и било је завршено године 1922. Главна скупштина закључила је 1924. ново повишење. Ну како је међутим ефектно тржиште дошло у потешкоће, нове емисије нису биле проведене као што није било проведено ни код других завода, који су имали намере да повећају властита средства.

Хрватски општи вересијски завод финансира и један млински концерн. У његов концерн спадају и мали млинови у Копривници, Новиграду, Ђурђевцу, Клоштру и Бјеловару и он функционира као неки холдинг. Наравно да лоше прилике у нашој млинској индустрији нису дале оне резултате на које се је рачунало. У концерн Хрватског општег вересијског завода спада и Творница уља у Копривници која добро ради. У заједници са Првом хрватском штедионом, изграђена су у Копривници јавна царинска складишта (обзиром на промет са Мађарском).

Биланс за четири последње године пружа следећу слику:

Активна	1929	1928	1927	1926
Благајна	1.245	1.618	2.310	2.550
Народна банка	389	537		
Валуте и девизе	37	88		
Менице	21.155	19.645	16.237	15.009
Дужници	18.710	20.489	20.758	21.100
Ефекти	1.789	1.953	2.069	1.714
Некретнине	2.178	2.178	1.998	1.988
Пасива				
Главница	10.000	10.000	10.000	10.000
Резерве	2.704	2.516	2.439	2.363
Улошци на књиж.	12.067	21.202	20.184	22.278
Улошци на тек. рач.	7.877			
Вјеровници и реескомпт	10.935	10.933	8.981	6.298
Добитак	780	791	793	790
Укупна биланса	45.596	46.562	43.448	42.640

Развитак послова у ове последње четири године не показује битних промена и укупни износ биланса незнатно

је порастао. Прошле године чак је смањен за 1 милион. Улошци су концем 1929. мањи него концем 1928. То се има приписати чињеници, да Вересијски завод имајући јак ослон у Првој хрватској штедионици, није хтео да каматњак на улошке повисује на ону висину, на коју су га били повисили заводи његовог обима. Услед тога један део уложака, којему је више било стало до рентабилитета него до сигурности, био је повучен.

Омјер властитих средстава према туђима износи 1:4, што је ванредно повољно. Дионичка главница стоји дапаче према улошцима као 1:2, што је реткост код наших новчаних завода. Вјеровници и реескомпт у износу од скоро 11 милиона повећавају средства, која се могу плодносно пласирати. Ту преовладава реескомпт иако није посебно означен.

Расположива средства Хрватски вересијски завод пласира некако по половину у менице и текуће рачуне. Ескомпт меница расте. Ту, како већ рекосмо, долазе у обзир у првом реду менице оног елемента, који нема непосредног приступа до великих банака. Позиција меница повисила се је за 4 године од 15 на 21 милион динара, ма да су улошци за 2 милиона мањи него што су били концем 1926. Ну за то је позиција веровници — реескомпт порасла за скоро 5 милиона, дакле скоро за толико, за колико су порасле и менице. Значи да пораст ескомпта омогућен је у првом реду реесконтрањем.

Дужници представљају износ од 18.7 милиона. Ту су у главном износи којима се финансирају афилирана подuzeћа. Ту је ситуација знатно боља. Потраживања су од 21 милиона 1926. сукцесивно пала на 18.7 милиона концем 1929. То би изгледало, да се је финансијална ситуација афилираних подuzeћа знатно поправила.

Чисти добитак увек је на истом нивоу, те омогућује исплату дивиденде од 6%.

Да мањи завод може да постоји поред великих у истом месту, старо је искуство : с једне стране ситнији дужници плаћају већу камату, а с друге они могу да изводе врло интензивну штедњу.

ИНДУСТРИСКА КРЕДИТНА БАНКА А. Д. — БЕОГРАД

Човек има урођену склоност да увеличава. То нам доказују колосалне пирамиде у Египту ; то нам показује врло често употреба хиперболе у литератури и у дневном животу. Тој особини увеличавања има се захвалити постанак једне, економски ни у колико неосноване идеје, да је малим банкама одзвонило и да се само велике банке могу одржати. Та је идеја спроведена и кроз наш концесиони систем акционарских друштава и кроз кредитну политику Народне банке. Стражар на вратима Народне банке има наредбу, да малим банкама спречи улаз у кућу.

Мала банка је на почетку банкарства, то је најобичнији облик банкарства у земљама претежно аграрним. Велика банка је творевина индустриске државе ; али она исто тако има своје ризике као и мала банка своје. Али национално-економски не може се рећи која је кориснија. Све је то индивидуално. Ми хоћемо да покажемо овде годишњи извештај за 1929. годину једне банке, која је, по мегаломанским појмовима, лилипутанска : то је Индустијско Кредитна Банка а. д. у Београду са главницом од цигло 2 милиона динара. Приказујемо је због тога, да би се на њој

могло да види, колико може до сржи да буде здрава и снажна једна мала банка у сред Београда, где банке додирују лактовима једна другу, где је, како се каже, огроман број банака које се гуше и једна другој отимају посао.

Главница банчина износи 2 милиона динара, као што рекосмо, а резерве 1.088.000 динара.

Признаће се, да нема много банака у нашој земљи, чија резерва износи 54% од главнице. То је једно. Даље, у рачуну непокретности показује банка две зграде и то дом у Београду, у Шумадијској улици и зграду у Скопљу ; прва је исказана у вредности за 275 хиљада, а друга 214 хиљада, укупно округло 500 хиљада. У рачуну губитка и добитка пак, а на страни прихода, налазимо да београдска зграда доноси принос од 85,5 хиљада, а она у Скопљу 27,6 хиљада, укупно 113 хиљада динара.

Овде није урачуната кирија за канцеларије банчине у истој згради. Ако се принос од 113 хиљада од зграда капитализира са 10%, за колико се сматра да је најнижи принос од зграде, онда излази да те две куће, које су исказане у билансу са пола милиона динара, вреде најмање милион динара ; значи, да резерве износе 1,600.000 динара на главницу од 2 милиона динара. Приход од зграда даје укамаћење на главницу од 6%.

Обично се сматра, да мале банке грабе кредите где стигну, и плаћају сувише високе камате, јер само што великим кредитом могу оне омогућити зараду. Код Индустриске Кредитне Банке у Београду то није случај. Она дугује по текућим рачунима свега 365.000.— динара. То је багателна сума. Обртни капитал банчин састоји се из сопствених средстава и од улога на штедњу и по текућим рачунима од преко 7 милиона динара. Укупни обртни капитал на дан 31. децембра износио је око 10 и по милиона динара. Од тога је пола милиона у непокретностима, пола у хартијама од вредности, а остатак уложен је у редовне банкарске операције, и то : округло 6 милиона у есонт, 3,3 милиона у текуће рачуне и 0,02 милиона у ломбард. Намештај износи свега 11 хиљада динара.

Бруто приход износи 1,698.000.— 138.000 односно 1 и по од сто целокупног потраживања банчиног отписано је! Очигледно је, да је то једна врста стварања резерви. Дивиденда износи 20 динара по акцији, односно 10%, а преко 300 хиљада динара стављено је у разне фондове.

Дужност нам је да истакнемо, да су завршни рачуни Индустриске Кредитне Банке рађени са идеалном јасношћу и прегледношћу. Тешко да има и једног акционарског друштва, нарочито не већег, које би имало прегледније завршне рачуне, но што је овде случај.

У свом билансу чува Индустриска Кредитна Банка сјајну традицију малих србијанских банака, које су се одликовале дирљивом јасношћу.

Ширите
„Народно Благостање“
